

Politiske holdninger i politisk kontekst

Samspelet mellem politiske omgivelser og individuelle prædispositioner i den politiske holdningsdannelse i Danmark

Projektbeskrivelse

Lise Togeby

Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet
8000 Århus C
E-mail: ltogeby@ps.au.dk
Tlf.: 8942 1269

Problemstilling og relevans

Danskernes politiske holdninger har gennem årtier været genstand for politologisk forskning, men vi ved påfaldende lidt om de dynamiske aspekter af holdningerne: Hvordan danner borgerne politiske holdninger, og hvad eller hvem kan ændre disse holdninger? Det er måske ellers de dynamiske sider af holdningerne, der er de mest interessante, som oftest giver anledning til diskussion, og som kan have de væsentligste demokratiske implikationer.

Det gælder for det første spørgsmålet om, hvor responsive borgerne er over for politiske begivenheder, ny information og synspunkter i den offentlige debat. Hvordan reagerer borgerne fx på den dækning af politiske sager og begivenheder, som de modtager gennem mediernes nyhedsformidling? Og i hvilket omfang kan de politiske partier som institutionaliserede aktører påvirke og strukturere borgernes holdninger. Fungerer de politiske ledere også som opinionsledere? Der er en omfattende dansk forskning om, hvordan borgerne vælger mellem forskellige partier, mens påvirkningen den anden vej – fra partier til vælgere – sjældent har været genstand for undersøgelse (se dog Goul Andersen, 1990; Gaasholt og Togeby, 1995; Nannestad, 1999, Togeby, 2004). På baggrund af de nævnte studier må det imidlertid forventes, at budskabet fra de politiske partier og andre synlige politiske aktører udgør en væsentlig ingrediens i borgernes politiske holdningsdannelse.

Et andet spørgsmål er, hvor stabile og grundfæstede borgernes holdninger er. I hvilket omfang kan forskellige appeller til borgerne og udlægninger af politiske sager røkke de holdninger, borgerne i udgangspunktet formulerer, og som bliver målt i traditionelle holdningsundersøgelser? Hvor reel er borgernes politiske tolerance fx, hvis der eksplicit gøres opmærksom på, at rettighederne også gælder upopulære politiske grupper som nynazister eller islamiske fundamentalister? Kan befolkningens opslutning til demokratiske rettigheder styrkes gennem appeller til bestemte fælles værdier, og kan den undermineres af frygt og usikkerhed? Og svinger holdningerne på konkrete politikområder med, hvordan sagerne udlægges og fortolkes (frames)? Er der fx forskel på opbakningen til velfærdsydelse, alt efter om de i den politiske debat diskuteres ud fra begreber om lighed og social ansvarlighed, i lyset af spørgsmål om indvandrere og integration eller ud fra hensynet til de offentlige finanser? Ligesom befolkningens holdninger må undersøges på tværs af personer for at få et retvisende billede, må de også un-

dersøges på tværs af situationer, det vil sige i forskellige politiske kontekster (Piazza et al., 1989: 100).

Det er velkendt, at borgernes prædispositioner i form af værdier, interesser og gruppetilhørsforhold er vigtige ingredienser i deres politiske holdningsdannelse, men de færreste borgere tager stilling i et vakuum uden påvirkning fra begivenheder og diskussioner i deres omgivelser. Projektets idé er, at borgernes holdningsdannelse er påvirket af de politiske omgivelser og den politiske debat, og politiske holdninger kan således opfattes som et ægteskab mellem prædispositioner og informationer om omgivelserne (Zaller, 1992). *Det er dette samspil mellem den politiske kontekst og individernes prædispositioner – mellem situation og disposition – projektet vil belyse.*

Skal projektets problemstilling undersøges adækvat, kræver det et forskningsdesign med eksperimentelle elementer. Tanken er derfor at gennemføre nogle repræsentative survey med indbyggede eksperimenter. Et eksperiment er kendetegnet ved, at det giver forskeren mulighed for at variere den uafhængige variabel (i dette tilfælde oplysninger om den politiske kontekst), samtidig med at der er en høj grad af sikkerhed for, at effekter på den afhængige variabel er udtryk for kausalitet. Ved at indbygge eksperimenterne i en repræsentativ survey får man løst nogle af de generaliseringsproblemer, der ofte knytter sig til laboratorieeksperimenter.

Der er ikke i Danmark stor erfaring med at gennemføre sådanne undersøgelser eller overhovedet med at anvende eksperimenter i forbindelse med undersøgelse af politisk holdningsdannelse (se dog Goul Andersen, 1998; Hansen, 2005; Slothuus, 2005; Bang Petersen, 2005). Det er derimod i USA, og det vil derfor være muligt at bygge videre på erfaringer herfra.

I en tid, hvor alle snakker om mediernes magt, manipulerende spindoktorer osv., er det vigtigt at få øget vores viden om holdningsdannelsen. Der er derfor også grund til at understrege, at projektets problemstilling er substantiel, ikke metodisk. Det drejer sig ikke om at finde ud af, hvordan man bedst får målt folks "rigtige" holdninger, men om hvordan holdningsdannelsen foregår. Alle de målte holdninger antages at være lige "rigtige", men de bygger på forskellige grader af information om den politiske kontekst. Til gengæld er projektets hovedproblemstilling – befolkningens holdningsdannelse – af mere grundvidenskabelig art. Samtidig er det imidlertid tanken at samle undersøgelsen om to af de store politiske problemer, som præger det danske samfund i disse år, nemlig

spørgsmålet om politisk tolerance og spørgsmålet om velfærdsstatens udvikling. På denne måde vil vi samtidig kunne belyse et grundlæggende teoretisk problem og to aktuelle samfundsproblemer.

Teoretisk ramme

Interessen for holdningsdannelsen går tilbage til en berømt artikel fra 1964 af den amerikanske politolog Philip Converse, "The Nature of Belief Systems in Mass Politics". Her viste Converse, at holdningskonsistensen (sammenhængen mellem forskellige holdninger) og holdningsstabiliteten (samme holdning ved flere forskellige målinger) blandt almindelige mennesker var så lav, at man knap kunne kalde det holdninger. Converse talte derfor også om "non-attitudes". Den lave stabilitet og svage konsistens blev set som et resultat af manglende viden og interesse. De veluddannede og de politisk interesserede havde almindeligvis mere konsistente og stabile holdninger end andre, og de fleste mennesker havde også mere stabile og konsistente holdninger om emner, som de var intenst optaget af.

Den efterfølgende diskussion kom i høj grad til at handle om de metodiske aspekter af Converses analyser. Christopher Achen (1975) pegede således på, at manglende stabilitet kunne skyldes såvel holdningssvingninger hos respondenterne som dårlige spørgsmål og stor måleusikkerhed. John Zaller vender med sin bog, *The Nature and Origin of Mass Opinion* (1992) tilbage til de substantielle spørgsmål om holdningernes tilblivelse, konsistens og stabilitet, idet han inkorporerer resultaterne fra både Converse og hans kritikere. For Zaller er problemet ikke, at almindelige mennesker er uden egentlige holdninger, men snarere, at de har alt for mange og delvis modstridende forestillinger (jf. Saris & Sniderman, 2004). Den manglende stabilitet og konsistens er et resultat af, at de i nogle situationer aktiverer nogle forestillinger og i andre situationer andre. Hvilke holdninger, der kommer til udtryk, er afhængig af spørgsmålets karakter, den politiske kontekst og egenskaber ved individet.

Mens den teoretiske debat i den første periode koncentrerede sig om individernes egenskaber: deres viden, kognitive kapacitet, politiske opmærksomhed og ideologiske standpunkter, er interessen i de senere år skiftet til den politiske kontekst. Der har i USA udviklet sig en omfattende litteratur om "framing" af politiske budskaber (se fx Gamson & Modigliani, 1987) og om betydningen af denne framing (se fx Iyengar, 1991; Kinder

& Sanders, 1996; Nelson og Kinder, 1996, Nelson et al., 1997; Druckman, 2001; Sniderman & Theriault, 2004). Det er i dag det dominerende synspunkt, at man på samme tid må inddrage individets egenskaber og den politiske kontekst.

To typer af individegenskaber har været centrale i de senere års forskning, nemlig individets kognitive kapacitet og dets prædispositioner. Der er efterhånden en betydelig forskning, der har vist betydningen af individets kognitive kapacitet eller politiske opmærksomhed. Det klassiske værk er Zallers bog fra 1992, hvor det vises, at den politiske opmærksomhed, primært målt ved politisk viden, har betydning både for om et individ modtager et politisk budskab og for om individet ukritisk overtager det modtagne budskab (se også Togeby, 2005). Ved individets prædispositioner forstås dets grundlæggende værdier, interesser og gruppetilhørsforhold, fx tilknytning til politiske partier. Der er dog en spirende forståelse for, at det udover prædispositionerne og den kognitive kapacitet også er nødvendigt at inddrage følelserne, fx i form af afsky eller sympati for bestemte grupper (Marcus et al., 2000; Mendelberg, 2001; Valentino et al., 2002; Gross & D'Ambrosio, 2004; Saris & Sniderman, 2004; Bang Petersen, 2005).

Konteksten er i de senere år først og fremmest blevet inddraget gennem en omfattende forskning vedrørende mediernes framingeffekter. Man taler om framingeffekter, hvor det standpunkt, den enkelte indtager, afhænger af, hvorledes de forskellige alternativer er beskrevet. Beskrives eksempelvis en stramning af dagpengereglerne som et middel til at øge motivation til at arbejde, eller beskrives stramningen som endnu et skridt i retning af at øge uligheden? Når den anvendte framing har betydning for svarene, skyldes det, at de fleste, som påpeget af Zaller, har flere forskellige delvis modstridende overvejelser, de er kort sagt ambivalente. De anvendte frames hjælper individet med at vælge mellem overvejelserne. Som formuleret af Nelson og Kinder, "Frames help to resolve this confusion by declaring which of the many considerations is relevant and important, and which should be given less attention" (1996: 1058).

Spørgsmålet er så, hvor disse frames kommer fra. Meget forskning har drejet sig om mediernes rolle som formidlere af frames (se fx de Vreese, 2003; de Vreese & Semetko, 2004). I de seneste år har der imidlertid været en stigende opmærksomhed omkring de politiske partiers rolle som pejlemærker i det politiske univers. Zaller (1992: 45; 1996: 49f) har primært interesseret sig for partierne og politikerne som kilder til de politiske budskaber. Sniderman har i to sammenhænge påvist partiernes betydning, dels

som en form for "brand", der kan hæftes på forskellige synspunkter og dermed hjælpe borgene til at orientere sig i mængden af synspunkter (Tomz & Sniderman, 2004), dels som producenter af "politiske menuer", der kæder forskellige politiske spørgsmål sammen i større pakker (Sniderman & Bullock, 2004).

Trods et meget anderledes partisystem synes tilsvarende processer at være virksomme i Danmark. Således var et af de overraskende resultater af Magtudredningens undersøgelse af holdningsdannelsen partivalgets store betydning for holdningsdannelsen (Togeby, 2004; 2005). Det har også været en central tese i de seneste danske valgundersøgelser, at vælgernes adfærd kun kan forstås, hvis man kobler holdningsmæssige skillelinjer med partiernes strategier, idet partierne antages at være vigtige opinionsledere (Andersen et al., 1999; Goul Andersen & Borre, 2003). Valgundersøgelserne rummer dog foreløbig ikke data til at teste denne tese nærmere. Men det ser ud til, at partierne på trods af deres faldende medlemstal fortsat spiller en central rolle for holdningsdannelsen i Danmark, fordi de definerer konflikter og valgmuligheder. Vi anser det derfor for en vigtig opgave, at få de danske politiske partiers rolle i holdningsdannelsen bedre belyst.

Vi har valgt at fokusere undersøgelserne af disse overordnede spørgsmål vedrørende holdningsdannelsen på to konkrete emner, nemlig politisk tolerance og holdninger til velfærdsstatens opbygning. Hermed dækkes de to centrale skillelinjer i moderne dansk politik (Borre 1995; Goul Andersen & Borre, 2003; Stubager, 2003). Samtidig hører racisme og politisk tolerance til de emner, der har stået centralt i udviklingen af de eksperimentbaserede survey i USA (se fx Sniderman & Piazza, 1993; Marcus et al., 1995; Kinder & Sanders, 1996; Gibson & Gouws, 2003), og senest i Holland (Sniderman et al., 2004). Man har fx set på, hvordan den erklærede tolerance påvirkes af, hvilke grupper, det drejer sig om (indvandrere, nynazister, kriminelle), hvor grundfæstede de tolerante holdninger er, og om økonomiske eller kulturelle overvejelser er dominerende.

Et andet centralt emne i dansk politik er velfærdsstatens udvikling. Også på dette område findes der eksperimentbaserede undersøgelser fra USA (Gilens, 1999). Man har blandt andet interesseret sig for folks forestillinger om, hvorfor nogle mennesker har brug for hjælp fra det offentlige, og for betydningen af, hvilke grupper der har brug for hjælp. Der findes i Danmark megen forskning om holdninger til velfærdsstaten (se fx Goul Andersen, 1997; 1999; 2003), men kun meget lidt, som inddrager eksperimenter

(se dog Hansen, 2005; Slothuus, 2005). Da velfærdsordningerne og også befolkningernes holdning til velfærdsstaten i Danmark og USA er meget forskellige, vil det være af stor betydning også på dette område at kunne replicere og videreudvikle nogle af de amerikanske studier.

Metodiske overvejelser

Projektets problemstilling byder på særlige metodiske udfordringer, fordi det er den politiske konteksts *påvirkning* af borgernes holdninger, der skal undersøges. Tidligere undersøgelser har haft betydelige vanskeligheder med empirisk at påvise kausaleffekten af politikeres og mediers budskaber på holdningsdannelsen (se fx Gaasholt & Togeby, 1995: 148; Nannestad, 1999: 25; Zaller, 1996: 18-20). Der har blandt andet været problemer med at fastlægge tidsfølgen mellem budskaber og holdninger (påvirker politikerne borgerne, eller taler de borgerne efter munden?) og med at kontrollere for betydningen af andre, uvedkommende faktorer.

For at håndtere disse problemer vil vi benytte et eksperimentelt design. Eksperimentet er en metode, der er særligt velegnet til at undersøge kausale sammenhænge, fordi den giver forskeren en høj grad af kontrol over de relevante variabler (Aronson et al., 1990; Campbell & Stanley, 1966; Kinder & Palfrey, 1993; McGraw, 1996). For det første har vi mulighed for at kontrollere den uafhængige variabel – i dette tilfælde de oplysninger om den politiske kontekst, som bliver meddelt respondenterne. Ved systematisk at variere den politiske kontekst for forskellige grupper af deltagere, kan man undersøge, om der herved fremkommer en variation i den afhængige variabel, holdningen. Dette design løser problemet med tidsfølgen, fordi der ikke vil være nogen tvivl om, at ændringen i den politiske kontekst kommer før svarpersonernes formulering af deres holdning. Samtidig vil det være muligt at variere konteksten over de teoretisk mest interessante situationer. Fx kan man undersøge betydningen af et bestemt velfærdspolitisk budskab med forskellige partier som afsender.

Eksperimentet giver yderligere særlige muligheder for at kontrollere de tredjevariabler, der også kan øve indflydelse. I praksis består det eksperimentelle design i, at deltagerne randomiseret (tilfældigt) tildeles forskellige stimuli (informationer), inden de stilles et spørgsmål. Randomiseringen skal sikre, at alle andre faktorer end den manipulerede variabel er uden betydning. Når deltagerne på denne måde fordeles tilfældigt i

grupper med forskellige værdier på den uafhængige variabel, vil systematiske forskelle mellem deltagerne – fx køn, værdier, erfaringer med det undersøgte emne osv., som af gode grunde ikke kan manipuleres eksperimentelt – udlignes inden for grupperne. Grupperne bliver herved i princippet ens på alle variabler, undtagen den manipulerede variabel, og derfor vil eventuelle forskelle i holdninger kunne tages som udtryk for, at konteksten påvirker holdningsdannelsen.

Eksperimentet gør det således muligt at komme ud over de fleste af problemerne med at undersøge påvirkningen af borgernes holdninger, og det eksperimentelle design er da også blevet stadig mere udbredt i den amerikanske holdningsforskning. I USA er det ikke mindst brugen af eksperimenter i traditionelle repræsentative surveyundersøgelser, der har været med til at revitalisere forskningen og har resulteret i en stribe nye substantielle indsigter (se fx Sniderman & Piazza, 1993; Kinder & Sanders, 1996; Nelson & Kinder, 1996; Sniderman et al., 1996; Gilens, 1999; Grant & Rudolph, 2003; Tomz & Sniderman, 2004).

Baggrunden for denne nyudvikling er brug af såkaldt CATI eller "computer assisted telephone interviewing". Ved hjælp af computere kan man anvende mange forskellige versioner af det samme spørgsmål, og forskellige versioner kan i randomiseret orden blive præsenteret for forskellige respondenter. På denne måde fungerer spørgsmålsformuleringen som den eksperimentelle stimulus. I princippet kan der indbygges et nyt eksperiment i hvert eneste af surveyens spørgsmål, fordi man kan foretage stadig nye randomiseringer. Det er derved muligt at foretage dels mange eksperimenter i samme undersøgelse, dels forholdsvis komplekse eksperimenter som led i en enkelt survey. En survey er således effektiv sammenlignet med et laboratorieeksperiment, hvor hvert nyt eksperiment kræver en ny opstilling, deltagergruppe osv. (McGraw, 1996; Sniderman & Grob, 1996).

Den eksperimentbaserede survey rummer således mange fordele. For det første giver surveyformen os mulighed for på effektiv vis at gennemføre en række eksperimenter vedrørende effekterne af mange forskellige politiske kontekster. For det andet løser den repræsentative survey nogle af de generaliseringsproblemer, der ofte er forbundet med laboratorieeksperimenter, fordi situationen i laboratoriet kan virke meget kunstig, og fordi det er svært at rekruttere repræsentative deltagere. Ofte har man anvendt grupper af uddannelsessøgende, og det gør det selvfølgelig vanskeligere at gene-

realisere (Sears, 1986). Ved at kombinere eksperimenter og repræsentative survey har man ikke løst alle problemer, der er forbundet med at undersøge den politiske konteksts effekter, men man er kommet et godt stykke ad vejen. Derudover er der efterhånden mange års erfaringer med sådanne design, og vi kan her udnytte (både de gode og de dårlige) erfaringer fra de amerikanske undersøgelser.

Samtidig er det vigtigt at sikre en høj datakvalitet, dvs. en høj svarprocent, en god repræsentativitet og et forholdsvis stort antal respondenter. Et centralt spørgsmål i projektet er de politiske partiers rolle som opinionsledere. Med de mange partier i Danmark har vi for at få et tilstrækkeligt stort antal vælgere fra hvert parti brug for et forholdsvis stort antal respondenter. Vi forestiller os, at vi i hver undersøgelsesomgang som minimum skal have 2000 respondenter.

De store besøgsundersøgelser, der i de senere år har været gennemført i Danmark, har været skæmmet af forholdsvis lave svarprocenter (Gundelach, 2002; Goul Andersen & Borre, 2003; Goul Andersen, 2004). Og endnu dårligere er erfaringerne med de kommercielle bureauer (Hansen, 2005). Det ser ud til, at det er blevet stadig vanskeligere at få folk til at åbne deres hjem for interviewerne, og der kan også være problemer med interviewenes længde. Ved den undersøgelse af holdningsdannelse, som blev gennemført af Magtudredningen, havde vi gode erfaringer med forholdsvis korte telefoninterview, dvs. interview på omkring 20 minutter. Ganske vist er der som udgangspunkt et frafald af personer uden telefon, eller med utilgængelige telefonnumre, men alligevel blev svarprocenten væsentligt højere end ved de store besøgsundersøgelser. Samtidig viste det sig, at frafaldet var mindre skævt fordelt. Der var ikke som i besøgsundersøgelserne et overfráfald blandt de unge og de ældre, og heller ikke blandt folk fra hovedstadsområdet (Togeby, 2004: 278ff).

Vi forestiller os derfor, at vi i stedet for én stor undersøgelse vil gennemføre tre mindre, hver af 20 minutters varighed, der skal administreres med to måneders mellemrum i foråret 2006. På denne måde får vi også en mindre tidsserie, som kan udnyttes til at belyse holdningsskift over tid.

De tre delundersøgelser er planlagt med hvert sit fokus. Der vil være en række fælles spørgsmål, som går igen i alle tre dele, først og fremmest vedrørende de interviewedes prædispositioner og kognitive kapacitet. Derudover vil den første delundersøgelse have de politiske partiers rolle som det centrale emne, den anden politisk toleran-

ce, herunder indvandrerspørgsmålet og terrorbekæmpelsen og den tredje velfærdsstatens opbygning og reformer. På grund af det stærke fokus på de politiske partiers rolle i holdningsdannelsen, har vi valgt at lade den første delundersøgelse være koncentreret om partierne, samtidig med at både tolerance- og velfærdsspørgsmålet vil blive slået an allerede her.

Den politiske kontekst består imidlertid ikke kun af de informationer, der kan manipuleres i eksperimenter. Konteksten består også af den faktiske politiske virkelighed i Danmark i foråret 2006. Det er blandt andet derfor, at vi vil fokusere på to emner, der må formodes at være genstand for megen debat i det kommende forår, nemlig den politiske tolerance og velfærdsstaten. Vi har i eksperimenterne mulighed for i et vist omfang at manipulere med partioplysningerne, men vi kan ikke kontrollere partiernes faktiske adfærd i perioden, og den spiller også en rolle for holdningsdannelsen. Vi planlægger derfor som en del af projektet at foretage forholdsvis detaljerede indholdsanalyser af danske dagblade i en periode fra to måneder før den første undersøgelse og til afslutningen af den tredje undersøgelse. Analyserne skal vedrøre den faktiske partipolitiske ”framing” af de spørgsmål, der vedrører politisk tolerance og velfærdsstatens indretning. Det er tanken at kode avismaterialet, således at det kan kombineres med de kodninger, der gennemføres i forbindelse med Christoffer Green Pedersens projekt, *Danish Politics: From Class Politics to Media Politics*.

Projektets organisering

Dette er en ansøgning om et individuelt forskningsprojekt, idet der kun søges frikøb og indgår bidrag fra arbejdsstedet til projektlederen, Lise Togeby. I og for sig kunne projektet godt gennemføres som et enmandsprojekt. Ideen bag denne ansøgning er imidlertid at skabe et fælles projekt for en gruppe af medarbejdere ved Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet, der alle interesserer sig for politisk holdningsdannelse, for herved at konsolidere et samarbejde mellem færdigudannede forskere og ph.d.-studerende. Det vil også give en bedre udnyttelse af de indsamlede data.

I arbejdet med projektet vil således foruden Lise Togeby indgå forskningsadjunkt Rune Stubager, og de to ph.d.-studerende Michael Bang Petersen og Rune Slothuus (jf. bilag). Men da de tre andre deltagere i projektet har både deres forskningstid og driftsudgifter betalt fra anden side, søges der kun om løn- og driftsmidler til Lise Togeby.

Projektet skal ses som en fortsættelse af Magtudredningens projekt om holdningsdannelse, der blev afsluttet med Lise Togeby's bog, *Man har et standpunkt...*. Dette projekt var bygget op omkring 12 mindre survey med fire måneders mellemrum. Dette datasæt gav en enestående mulighed for at analysere holdningsstabiliteten både forstået som opinionens stabilitet og stabiliteten af den enkelte borgers holdninger. Der vil i det nye projekt være mulighed for fortsat at udnytte de data, der blev indsamlet i forbindelse med Magtudredningen.

Samtidig planlægges et tæt samarbejde med Christoffer Green-Pedersens projekt om dagsordenfastsættelse. Det vil dels komme til udtryk gennem Rune Stubagers deltagelse i den overfor beskrevne forskergruppe, dels gennem en gensidig brug af hinandens data.

Afreporteringen af projektet forventes først og fremmest at ske gennem – individuelle og fælles – artikler i internationale tidsskrifter. Men da projektets substantielle emner vedrører problemer, der står centralt i dansk politik, er der også planlagt en fælles bog på dansk med de væsentligste resultater. Endelig vil de indsamlede data indgå som empirisk materiale i de to ph.d.-afhandlinger.

Anslag: 23.961

Litteraturliste

- Achen, Christopher H. (1975). "Mass Political Attitudes and the Survey Response". *American Political Science Review*, 69: 1218-31.
- Andersen, Johannes, Ole Borre, Jørgen Goul Andersen & Hans Jørgen Nielsen (1999). *Vælgere med omtanke. En analyse af folketingsvalget 1998*. Århus: Systime.
- Aronson, Elliot, Phoebe C. Ellsworth, J. Merrild Carlsmith & Marti Hope Gonzales (1990). *Methods of Research in Social Psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Bang Petersen, Michael (2005). *Conceptions of criminals as emotional heuristics*. Paper prepared for the 3rd ECPR Conference, Budapest, 8.-10. September 2005.
- Borre, Ole (1995). "Old and New Politics in Denmark", *Scandinavian Political Studies*, 18, 3, 187-205.
- Campbell, Donald T. & Julian C. Stanley (1966). *Experimental and Quasi-Experimental Designs for Research*, Boston: Houghton Mifflin Company.
- Converse, Phillip E. (1964). "The Nature of Belief Systems in Mass Publics", pp. 206-61 i David Apter (ed.). *Ideology and Discontent*. Glencoe, Ill.: Free Press.
- de Vreese (2003). *Framing Europe. Television news and European integration*. Amsterdam: Aksant.
- de Vreese, Claes H. & Holli A. Semetko (2004). "News matters: Influences on the vote in the Danish 2000 euro referendum campaign", *European Journal of Political Research*, Vol. 43, pp. 699-722.
- Druckman, James N. (2001). "On the Limits of Framing Effects: Who Can Frame?", *Journal of Politics*, Vol. 63, No. 4, pp. 1041-1066.
- Gamson, William A. & Andre Modigliani (1987). "The Changing Culture of Affirmative Action", *Research in Political Sociology*, Vol. 3, pp. 137-177.
- Gibson, James L. & Amanda Gouws (2003). *Overcoming Intolerance in South Africa: Experiments in Democratic Persuasion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilens, Martin (1999). *Why Americans Hate Welfare: Race, Media, and the Politics of Antipoverty Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Goul Andersen, Jørgen (1990). "Denmark: Environmental Conflict and the 'Greening' of the Labour Movement", *Scandinavian Political Studies*, Vol. 13, pp. 185-210.
- Goul Andersen, Jørgen (1997). "Krisebevidsthed og velfærdsholdninger i en højkonjunktur", pp. 151-170 i Gert Graversen (red.), *Et arbejdsliv, Festskrift tilegnet Professor dr. phil. Eggert Petersen*. Århus: Psykologisk Institut/Aarhus Universitetsforlag.
- Goul Andersen, Jørgen (1998). *Borgerne og lovene*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Goul Andersen, Jørgen (1999). "Holdninger til velfærdsstaten", pp. 183-192 i Johannes Andersen, Ole Borre, Jørgen Goul Andersen & Hans Jørgen Nielsen, *Vælgere med omtanke - en analyse af folketingsvalget 1998*. Århus: Systime.
- Goul Andersen, Jørgen (2003). "Farligt farvand: Vælgernes holdninger til velfærdspolitik og skatter", pp. 293-314 i Jørgen Goul Andersen & Ole Borre (red.). *Politisk forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Århus: Systime Academic.
- Goul Andersen, Jørgen (2004). *Et ganske levende demokrati*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Goul Andersen, Jørgen & Ole Borre (red.) (2003). *Politisk forandring. Værdipolitik og ny skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Århus: Systime Academic.

- Grant, J. Tobin & Thomas J. Rudolph (2003). "Value Conflict, Group Affect, and the Issue of Campaign Finance", *American Journal of Political Science*, Vol. 47, No. 3, pp. 453-469."
- Gross, Kimberly & Lisa D'Ambrosio (2004). "Framing Emotional Response", *Political Psychology*, Vol 25, No. 1, pp. 1-29.
- Gundelach, Peter (red.) (2002). *Danskernes værdier 1981-1999*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gaasholt, Øystein & Lise Tøgeby (1995). *I syv sind: danskernes holdninger til flygtninge og indvandrere*. Århus: Politica.
- Hansen, Kasper (2005). *The sophisticated public – The effect of arguments on public opinion*. Paper presented at the Nordic Political Science Association's conference, Reykjavik, Iceland, August 11-13 2005.
- Iyengar, Shanto (1991). *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kinder, Donald R. & Thomas R. Pfaffrey (1993). "On Behalf of an Experimental Political Science", pp. 1-39 i samme (eds.), *Experimental Foundations of Political Science*. Michigan: University of Michigan Press.
- Kinder, Donald R. & Lynn M. Sanders (1996). *Divided by Color: Racial Politics and Democratic Ideals*. Chicago: University of Chicago Press.
- Marcus, George E., W. Russell Neuman & Michael MacKuen (2000). *Affective Intelligence and Political Judgment*. Chicago: University of Chicago Press.
- Marcus, George E., John L. Sullivan, Elizabeth Theiss-Morse & Sandra L. Wood (1995). *With Malice Toward Some: How People Make Civil Liberties Judgments*, Cambridge University Press.
- McGraw, Kathleen (1996). "Political Methodology: Research Design and Experimental Methods", pp. 769-786 i Robert E. Goodin og Hans-Dieter Klingemann (eds.), *A New Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press.
- Mendelberg, Tali (2001). *The Race Card: Campaign Strategy, Implicit Messages, and the Norm of Equality*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Nannestad, Peter (1999). *Solidaritetsens pris*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Nelson, Thomas E., Rosalee A. Clawson & Zoe M. Oxley (1997). "Media Framing of a Civil Liberties Conflict and Its Effect on Tolerance". *American Political Science Review*, Vol. 91, pp. 567-583.
- Nelson, Thomas E. and Donald R. Kinder (1996). "Issue Frames and Group-Centrism in American Public Opinion", *Journal of Politics*, Vol. 58, pp. 1055-1078.
- Piazza, Thomas, Paul M. Sniderman & Philip E. Tetlock (1989). "Analysis of the Dynamics of Political Reasoning: A General-Purpose Computer-Assisted Methodology", *Political Analysis*, Vol. 1, pp. 99-119.
- Saris, Willem E. & Paul M. Sniderman (eds.), *Studies in Public Opinion: Stitudes, Nonattitudes, Measurement Error, and Change*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Sears, David O. (1986). "College Sophomores in the Laboratory: Influences of a Narrow Data Base on Social Psychology's View of Human Nature", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 51, No. 3, pp. 515-530.
- Slothuus, Rune (2005). *Påvirker nyhedsmediernes borgernes politiske holdninger? En eksperimentel undersøgelse af effekterne af mediernes issue framing på holdninger til kontanthjælp*. speciale, Århus: Institut for Statskundskab.

- Sniderman, Paul M. & John Bullock (2004). "A Consistency Theory of Public Opinion and Political Choice: The Hypothesis of Menu Dependence", pp. 314-357 i Willem E. Saris & Paul M. Sniderman (eds.), *Studies in Public Opinion: Attitudes, Nonattitudes, Measurement Error, and Change*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Sniderman, Paul M., Joseph F. Flosvher, Peter H. Russell & Philip E. Tetlock (1996). *The Clash of Rights: Liberty, Equality, and Legitimacy in Pluralist Democracy*. New Haven: Yale University Press.
- Sniderman, Paul M. & Douglas B. Grob (1996). "Innovations in Experimental Design in Attitude Surveys", *Annual Review of Sociology*, Vol. 22, pp. 377-399.
- Sniderman, Paul M., Hagendoord & Prior (2004). "Predisposing Factors and Situational Triggers: Exclusionary Reactions to Immigrant minorities", *American Political Science Review*, Vol. 98, pp. 35-49.
- Sniderman, Paul M. & Sean M. Theriault (2004). "The Structure of Political Argument and the Logic of Issue Framing", pp. 133-165 i Willem E. Saris & Paul M. Sniderman (eds.), *Studies in Public Opinion: Attitudes, Nonattitudes, Measurement Error, and Change*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Sniderman, Paul M. & Thomas Piazza (1993). *The Scar of Race*. Cambridge: Belknap/Harvard University Press.
- Stubager, Rune (2003). "Ændrede skillelinjer siden 1960'erne?", *Politica*, 35, pp. 377-390.
- Togeby, Lise (2004). *Man har et standpunkt... Om stabilitet og forandring i befolkningens holdninger*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Togeby, Lise (2005). *Testing the Two-Mediator Model – eller - Betydningen af politisk opmærksomhed for ændringen af politiske holdninger*. Paper presented in the workshop on "Political Sophistication, Deliberation, and Public Preferences" at the XIV Nordic Political Science Associations Congress, Reykjavik, Iceland, on 11-13 August 2005.
- Tomz, Michael & Sniderman, Paul M. (2004). *Constraint in Mass Belief Systems: Political Brand Names as Signals*, paper presented at the 2004 Annual Meeting of the American Political Science Association, Sept 2-5, 2004.
- Valentino, Nicholas A., Vincent L. Hutchings & Ismail K. White (2002). "Cues that Matter: How Political Ads Prime Racial Attitudes During Campaigns", *American Political Science Review*, Vol. 96, pp. 75-90.
- Zaller, John R. (1992). *The Nature and Origins of Mass Opinion*. New York: Cambridge University Press.
- Zaller, John R. (1996). "The Myth of Massive Media Impact Revived: New Support for a Discredited Idea", pp. 17-78 i Diana C. Mutz, Paul M. Sniderman & Richard A. Brody (eds.), *Political Persuasion and Attitude Change*. Ann Arbor: University of Michigan Press.